

Людмила Євгенівна Кисіль,
старший науковий співробітник
відділу проблем державного управління та адміністративного права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
ORCID: 0000-0001-7986-0967

РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. В умовах війни РФ проти України актуалізується проблематика режиму воєнного стану як у теоретичній, так і практичній площинах. Незважаючи на те, що існує багато досліджень, присвячених поняттям «правовий режим», «адміністративно-правовий режим», у юридичній літературі часто існують розходження щодо їх визначення. З іншого боку, важливим завданням для України є пошук можливих шляхів розв'язання проблем застосування режиму воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На правовий режим воєнного стану як різновид надзвичайних правових режимів звертали увагу багато вітчизняних дослідників, зокрема О. Бандурка, А. Басов, Ю. Битяк, О. Буханевич, В. Голуб, Є. Додін, Ю. Дубко, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, В. Конопльов, С. Константінов, С. Кузніченко, О. Маковська, В. Настюк, В. Олефір, Г. Пономаренко, А. Славко, М. Тищенко, В. Ухов, Н. Харечко, М. Янгол, Х. Ярмачі та ін.

Серед учених у країнах Європи феномен надзвичайних правових режимів був об'єктом дослідження в роботах Джорджо Агамбена, Раймона Карре де Мальберга, Санти Романо, Анни Хакії, Енріке-Ірен А. Даес, Тадеуша Ю. Кеньсона, Пьотра К. Маршалека, Леха Мажевського, Єжи Стрембовича, Адама Цешинського, Хофмана Фольца, Юліуса Хачека та ін.

Відаючи належне вагомому внеску цих вчених у дослідження основних характеристик режимів надзвичайного стану загалом та воєнного стану зокрема, слід визнати, що стрімкий розвиток відповідного законодавства актуалізують необхідність комплексного дослідження інституту режиму воєнного стану, системи нормативно-правових актів, спрямованих на його регулювання, загальних і спеціальних суб'єктів, що його забезпечують, їх правового статусу, застосування ними обмежень прав фізичних та юридичних осіб.

Мета статті. Метою цієї статті є вдосконалення визначальних характеристик режиму воєнного стану, виокремлення проблем його застосування та можливих шляхів їх розв'язання на основі аналізу сучасних досягнень адміністративно-правової науки.

Основні результати дослідження. Характеризуючи адміністративно-правові режими, переважна більшість дослідників наділяє їх такими рисами, як виникнення, існування та застосування у сфері державного управління, урегульованість нормами адміністративного права, надання відносинам, що перебувають під їх впливом, певної спрямованості, зміна статусу суб'єктів правовідносин та дія виключно у специфічних ситуаціях. Не менш дискусійним є і питання структури режиму [1–7]. На нашу думку, найбільш обґрунтованою видається позиція, за якою структура правового режиму має включати такі складові елементи, як *мета режиму*, його рамки, особливі правила поведінки, які вводяться законодавцем для тих суб'єктів, на яких поширюється дія режиму – так звані *режимні заходи*, *суб'єкти режиму*, які їх реалізують, *гарантії режиму* (встановлення чітких підстав та процедур обмеження прав і свобод людини і громадянина; обов'язок органів державної влади, органів місцевого самоврядування дотримуватись вимог законодавства щодо поваги до прав і свобод людини і громадянина; існування механізмів відшкодування шкоди або збитків, завданих особі в рамках дії режиму; адміністративна відповідальність за порушення правил режиму) [8, с. 60–76].

Проведений нами аналіз Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон) [9] дає підстави зробити такі висновки щодо складових цього різновиду адміністративно-правових режимів:

– *підстава запровадження* – збройна агресія чи загроза нападу, небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності, відтак, виникають поза волею законодавця чи органів виконавчої влади, мають раптовий і слабо передбачуваний характер та чинять згубний вплив на функціонування інституцій та на громадський порядок у цілому. При цьому Закон не містить визначення підстав запровадження режиму воєнного стану. Виходом із ситуації, що склалась, може бути, до прикладу, пряма відсилка Закону до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року «Визначення агресії»;

– *мета режиму*, відповідно до статті 1 Закону – відвернення загрози, відсіч збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності;

– *носій режиму* – *військове командування* у розумінні статті 3 Закону, якому надається право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану. У місцевостях, де ведуться бойові дії, запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану покладається безпосередньо на *військове командування та військові адміністрації* (у разі їх утворення).

Зокрема, відповідно до статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» така діяльність вищезгаданих суб'єктів може спрямовуватись на:

1) встановлення та організацію посиленої охорони об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і введення особливого режиму їх роботи. Порядок встановлення (посилення) охорони таких об'єктів та їх перелік, що із введенням воєнного стану підлягають охороні, а також порядок особливого режиму їх роботи затверджуються Кабінетом Міністрів України. До прикладу, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 року № 181-р «Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні» затверджено План запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану [10] (далі – План). Одним із перших заходів цього Плану є «організація посиленої охорони та оборони важливих об'єктів національної економіки та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення»;

2) організацію реалізації трудової повинності для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучення їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та захисту критичної інфраструктури і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб. За працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада). Зокрема, Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 753[11];

3) організацію примусового відчуження чи вилучення майна, яка потребує виявлення майна, яке підлягає відчуженню чи вилученню, оцінку такого майна, оформлення документів, які підтверджують вилучення майна, компенсацію вартості майна особі (попередню чи наступну), повернення майна особі (за можливості). Правовими підставами примусового відчуження та вилучення майна є стаття 41 Конституції України, стаття 23 Закону, Закон України від 17.05.2012 року «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [12], постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2012 року № 998 «Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [13], згідно з якими в умовах воєнного стану на мирній території такі заходи можливі лише за рішенням *військового командування*, погодженим з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради. У місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження або вилучення май-

на здійснюється за рішенням військового командування *без погодження* із зазначеними вище органами;

4) запровадження комендантської години, для чого необхідне оповіщення населення про часові рамки комендантської години, організація патрулів для перевірки осіб, які знаходяться поза будинками після встановленого часу, затвердження шаблону документа, який дає право пересуватись населеним пунктом у комендантську годину тощо; а також спеціального режиму світломаскування. Так, згідно з п. 5 Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 року № 573 [14] (далі – Порядок), комендантська година та встановлення спеціального режиму світломаскування запроваджується *шляхом видання наказу військовим командуванням або військовою адміністрацією* (у разі її утворення), який *доводиться до відома* військових адміністрацій (у разі їх утворення) або ради оборони Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Мінекономіки, Мінсоцполітики, Мінінфраструктури, МОЗ, МЗС, АТ «Українська залізниця», відповідних органів Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Національної поліції, СБУ, ДФС, ДМС, ДСНС, військових командувань, з'єднань, військових частин Збройних Сил та інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

Зазначеним наказом призначається комендант, визначаються час, протягом якого діють комендантська година та спеціальний режим світломаскування, межі території їх запровадження, способи здійснення заходів щодо підтримання правопорядку, порядок руху залізничного, автомобільного, морського, річкового, повітряного транспорту, порядок створення, функціонування і місцезнаходження комендатур та її склад.

На території, де запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток, а також рух транспортних засобів.

За невиконання вимог законного розпорядження або вимоги патруля до порушника можуть бути застосовані заходи адміністративної відповідальності, передбачені статтею 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення – штраф від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб, громадські чи виправні роботи або адміністративний арешт до 15 діб;

5) встановлення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливого режиму в'їзду і виїзду, обмежень свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів, що вимагає організації та встановлення блокпостів на в'їздах і виїздах з населених пунктів, визначення порядку несення на них служби, виділення окремого персоналу для несення служби на блокпостах тощо.

29 грудня 2021 року Кабінетом Міністрів України прийнята постанова № 1455 «Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» [15], згідно з якою означений особливий режим встановлюється шляхом видання *наказу* військовим командуванням разом з військовою адміністрацією (у разі її утворення), яким призначається комендант, а також визначаються: завдання коменданта, повноваження щодо забезпечення єдиного управління визначеними силами та засобами Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Національної поліції, СБУ, ДПС, ДМС, ДСНС, військових адміністрацій (у разі їх утворення) та координації їх дій під час здійснення заходів особливого режиму; склад комендатур, місця їх розміщення, зони відповідальності та порядок взаємодії, а також порядок виконання визначених завдань; порядок матеріально-технічного забезпечення комендатур та їх складових; територіальні межі, де встановлюється особливий режим, та місця розміщення блокпостів; права та обов'язки посадових осіб блокпостів; інші питання, необхідні для забезпечення особливого режиму.

Наказ надсилається військовим командуванням до органів військового управління, командирів (керівників) з'єднань, військових частин Збройних Сил та військових формувань, центральних органів виконавчої влади, рад оборони Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування;

6) регулювання у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних центрів і друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; заборона роботи приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачі інформації через комп'ютерні мережі. Зокрема, нещодавно Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про електронні комунікації» [16], спрямовані на підвищення ефективності організації роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг в умовах воєнного стану. Так, відповідно до частин 1, 2 та 4 статті 32 цього Закону управління електронними комунікаційними мережами та відповідальність за забезпечення їх сталості в умовах надзвичайного та воєнного стану покладається на Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку; визначено регуляторні заходи, які означений орган має право вживати до порушників за невиконання її розпоряджень: виключення з реєстру, анулювання всіх ліцензій і дозволів у сфері електронних комунікацій, припинення всіх договорів взаємоз'єднання з іншими операторами, заборону подаватися на нові ліцензії та дозволи протягом року;

7) запровадження у разі необхідності у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, нормованого забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами; лікарськими засобами і виробами медичного призначення, що передбачає створення системи належного розподілу і видачі зазначених предметів. Зокрема, 20 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову № 328 «Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану» [17]. Згідно із п. 1 цієї постанови на період дії воєнного стану з метою задоволення нагальних потреб функціонування держави забезпечення населення територіальних громад у регіонах, на території яких тривають активні бойові дії, продовольчими товарами тривалого зберігання здійснюється безоплатно; обсяг закупівлі продовольчих товарів і пакувальних товарів для їх фасування з розрахунку на 10 млн осіб для безоплатної видачі населенню формує Міністерство економіки. Забезпечення видачі таких товарів, згідно з п. 4 постанови, покладається на обласні військові адміністрації;

8) додаткові заходи щодо охорони державної таємниці, які включають розробку та реалізацію більш суворих правил роботи з інформацією, яка становить державну таємницю, та створення і функціонування системи контролю за дотриманням таких правил. Так, з метою об'єктивного висвітлення подій, забезпечення інформування населення та світової спільноти про воєнні злочини, які вчиняються РФ у ході її широкомасштабної збройної агресії проти України, а також запобігання витоку інформації з обмеженим доступом, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України та інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану, прийнято наказ Головнокомандувача ЗСУ від 3 березня 2022 року № 73 «Про організацію взаємодії між ЗСУ, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» [18], яким затверджено: Алгоритм роботи з акредитованими представниками засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану (додаток 1), Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану (додаток 2), Порядок акредитації представників засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану (додаток 3), Правила роботи представника засобу масової інформації у районі ведення бойових дій (додаток 4), Форму для проходження акредитації (додаток 5), Форму прес-карти (додаток 6);

9) проведення заходів щодо евакуації населення та обов'язкову евакуацію затриманих осіб у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, що перебувають в ізоляторах тимчасового тримання; підозрюваних, обвинувачених осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід – тримання під вартою, що перебувають у слідчих ізоляторах; етапування засуджених осіб, які відбувають такі покарання, як арешт, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне ув'язнення, з установ виконання покарань, розташованих у місцевостях, наближених до районів, де ведуться бойові дії, до відповідних установ, які розташовані в безпечній місцевості – згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 07.12.2018 року № 934 «Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану» [19]. Крім того, Кабінет Міністрів ухвалив низку постанов, які регулюють питання евакуації населення та спрощують перетин кордону для дітей та представників вразливих груп населення: затвердив порядок евакуації з території активних бойових дій дітей та осіб, які проживають у спеціальних закладах; спростив правила перетину кордону для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: для виїзду за кордон у супроводі уповноважених осіб – їм потрібен лише паспорт і наказ директора спеціального закладу (якщо вони перебувають у спеціальному закладі), або рішення органу опіки; спростив перетин кордону людям з інвалідністю I та II груп: відтепер вони мають право виїжджати за кордон за документом, який підтверджує інвалідність, пенсійним посвідченням або посвідченням про призначення соціальної допомоги у зв'язку з інвалідністю. Супроводжувати цих осіб можуть родичі, опікуни або представники закладів догляду.

Власне, саме регламентація діяльності вищезгаданих уповноважених суб'єктів і є змістом режиму воєнного стану, що дає змогу відрізнити його від інших типів адміністративно-правових режимів.

Засобами забезпечення режиму воєнного стану є велика кількість заборон, дія яких спрямована на фізичних осіб та юридичних осіб приватного права. Водночас органи публічної влади отримують зобов'язання вжити заходів. Зазвичай такі дозволи і заборони кореспондуються. Зокрема, відповідно до статті 8 Закону передбачаються заборони для громадян, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України – змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України, або для осіб на території, на якій діє воєнний стан – встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання. Це правило передбачає зобов'язання для військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України чи іншої уповноваженої особи визначати місця проживання чи перебування вищезначених осіб.

Оскільки використовуються такі правові засоби, як заборони, права людини звужуються (обмежуються). Зокрема, відповідно до ст. 8 Закону передбачено можливі обмеження: права на працю та права вільно обирати місце роботи (пункт 2 частини 1, пункт 10 частини 1); права власності (пункти 3, 4 частини 1, пункт 12 частини 1, пункт 15 частини 1); свободи пересування (пункт 5, пункти 6, 10 частини 1, пункт 16 частини 1, пункти 23, 24 частини 1); права зборів і маніфестацій (пункт 8 частини 1); права створювати політичні партії та мати в них членство (пункт 9 частини 1); часткове обмеження свободи слова (пункт 12 частини 1); свободи підприємництва (пункти 13–15 частини 1); права на житло (пункт 17 частини 1); права на достатній життєвий рівень (пункт 20 частини 1).

Поряд з тим введення воєнного стану не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи такого, що принижує людську гідність, поводження або покарання. Будь-які спроби використати введення воєнного стану для захоплення влади зумовлюють відповідальність згідно із законом.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що з метою конкретизації підстав запровадження режиму воєнного стану Закон має містити пряму відсилку до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року «Визначення агресії». Враховуючи зарубіжний досвід, більш доречним убачається встановлення правила, за яким Указ Президента про запровадження воєнного стану підлягатиме негайному оприлюдненню та вступатиме в силу негайно, що дасть змогу оперативно реагувати на загрози, що виникають. Зважаючи на Постанову Верховної

Ради України від 21.05.2015 року № 462-VIII «Про Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод», яка передбачає інформування про відступ від зобов'язань не тільки Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, а й Генерального секретаря Ради Європи, потребує змін стаття 24 Закону.

Список використаних джерел

1. Лобко М. М., Семененко В. М., Фучко А. Й. Деякі аспекти правового режиму воєнного стану в Україні: порядок введення та припинення дії. *Збірник наукових праць Центру воєнностратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського*. 2019. № 2 (66). С. 6–13.
2. Голуб В. О. Становлення та розвиток інституту адміністративно-правового режиму воєнного стану: автореф. ... к. ю. н. за спец. 12.00.07 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2017. 20 с.
3. Коваль В. П. Правове регулювання введення режиму воєнного стану в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2016. Випуск 22. С. 115–117.
4. Васильєв С. В., Мальяр С. А. Правові засади запровадження режиму воєнного стану в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. Серія: Право, економіка, педагогіка, технічні, фізико-математичні науки. 2022. № 3(3). С. 22–30.
5. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Львівської комерційної академії*. Серія Юридична. 2015. № 2. С. 223–230.
6. Славко А. С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 41 (2). С. 74–78.
7. Шевченко В. С. Адміністративно-правовий статус військово-цивільних адміністрацій. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 196–206.
8. Славко А. С. Типологія адміністративно-правових режимів: дис. ... к. ю. н. за спец. 12.00.07. Харків: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2019. С. 60–76.
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.05.2022)
10. Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 року № 181-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2022)
11. Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р. № 753. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.05.2022)
12. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 01.05.2022)
13. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2012 № 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.05.2022)
14. Порядок здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.05.2022)
15. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан: постанова Кабінету Міністрів України № 1455 від 29.12.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.05.2022)
16. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 01.05.2022)
17. Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 328. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/deyaki-pitannya-zabezpechennya-naselennya-prodovolchimi-tovarami-trivalogo-zberigannya-v-umovah-voeyen> (дата звернення: 01.05.2022)
18. Про організацію взаємодії між ЗСУ, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану: Наказ Головнокомандувача ЗСУ від 3 берез-

- ня 2022 р. № 73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_050322.pdf (дата звернення: 01.05.2022)
19. Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 07.12.2018 р. № 934. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/934-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.05.2022).
 20. Доронцева Є. Державне регулювання під час війни: як Кабінет Міністрів України адаптував економіку до воєнного стану. URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-kabinet-ministriv-ukrayiny-adaptuvav-ekonomiku-do-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 01.05.2022)

References

1. Lobko M. M., Semenenko V. M., Fuchko A. Y. Deiaki aspekty pravovoho rezhymu voiennoho stanu v Ukraini: poriadok vvedennia ta prypynennia dii. *Zbirnyk naukovykh prats tsentru voiennostratehichnykh doslidzhen NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho*. 2019. № 2 (66). S. 6–13.
2. Holub V. O. Stanovlennia ta rozvytok instytutu administratyvno-pravovoho rezhymu voiennoho stanu: Avtoreferat na zdobuttia naukovoho stupenia k.i.u.n. za spetsialnistiu 12.00.07 / Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv, 2017. 20 s.
3. Koval V. P. Pravove rehuliuвання vvedennia rezhymu voiennoho stanu v Ukraini. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*. Seriia «Pravo». 2016. Vypusk 22. S. 115–117.
4. Vasyliiev S. V., Maliar S. A. Pravovi zasady zaprovadzhennia rezhymu voiennoho stanu v Ukraini. *Nauka i tekhnika sohodni*. Seriia: pravo, ekonomika, pedahohika, tekhnichni, fizyko-matematychni nauky. 2022. № 3(3). S. 22–30.
5. Fihel Yu. O. Obmezhenia prav liudyny v umovakh voiennoho stanu. *Naukovyi visnyk Lvivskoi komertsiiinoi akademii*. Seriia Yurydychna. 2015. № 2. S. 223–230.
6. Slavko A. S. Obmezhenia prav i svobod liudyny i hromadianyna za umov dii rezhymu voiennoho stanu: porivnialno-pravovyi aspekt. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2016. № 41 (2). S. 74–78.
7. Shevchenko V. S. Administratyvno-pravovyi status viiskovo-tsyvilnykh administratsii. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. 2016. № 4. S. 196–206.
8. Slavko A. S. Typolohiia administratyvno-pravovykh rezhymiv: dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia k.i.u.n. za spetsialnistiu 12.00.07. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet im. V. N. Karazina, 2019. S. 60–76.
9. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)
10. Pytannia zaprovadzhennia ta zabezpechennia zdiisnennia zakhodiv pravovoho rezhymu voiennoho stanu v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku №181-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)
11. Poriadok zaluchennia pratsezdatsnykh osib do suspilno korysnykh robiv v umovakh voiennoho stanu. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 lypnia 2011 r. № 753. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)
12. Pro peredachu, prymusove vidchuzhennia abo vyluchennia maina v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho chy nadzvychainoho stanu: Zakon Ukrainy vid 17.05.2012 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)
13. Deiaki pytannia zdiisnennia povnoi kompensatsii za maino, prymusovo vidchuzhene v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho chy nadzvychainoho stanu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31.10.2012 № 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)
14. Poriadok zdiisnennia zakhodiv pid chas zaprovadzhennia komendantskoi hodyny ta vstanovlennia spetsialnoho rezhymu svitlomaskuvannia v okremykh mistsevostiakh, de vvedeno voiennyi stan. Zatverdzhenyi postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 lypnia 2020 r. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)
15. Pro zatverdzhennia Poriadku vstanovlennia osoblyvoho rezhymu vizdu i vyizdu, obmezhenia svobody peresuvannia hromadian, inozemtsiv ta osib bez hromadianstva, a takozh rukhu transportnykh zasobiv v Ukraini abo v okremykh yii mistsevostiakh, de vvedeno voiennyi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1455 vid 29.12.2021 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)
16. Pro elektronni komunikatsii: Zakon Ukrainy vid 16.12.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)

17. Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022р. № 328. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-naselennya-prodovolchimi-tovarami-trivalogo-zberigannya-v-umovah-voyen> (data zvernennia: 01.05.2022)
18. Про орґанізацію взаємодії між ЗСУ, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану: Наказ Головнокомандувача ЗСУ від 3 березня 2022 р. № 73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_050322.pdf (data zvernennia: 01.05.2022)
19. Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.12.2018 р. № 934. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/934-2018-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 01.05.2022)
20. Dorontseva Ye. Derzhavne rehulivannia pid chas viiny: yak Kabinet Ministriv Ukrainy adaptuvav ekonomiku do voennogo stanu. URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-kabinet-ministriv-ukrayiny-adaptuvav-ekonomiku-do-voyennogo-stanu/> (data zvernennia: 01.05.2022)

Кисіль Л. Є. Режим воєнного стану в Україні: адміністративно-правові аспекти

У статті досліджуються адміністративно-правові аспекти режиму воєнного стану. Зважаючи на дискусійність понять «правовий режим», «адміністративно-правовий режим» у науці адміністративного права, пропонується власне бачення визначальних характеристик режиму воєнного стану. Аналізується система нормативно-правових актів, спрямованих на його регулювання, визначаються повноваження військового командування, органів виконавчої влади, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування по запровадженню та здійсненню заходів правового режиму воєнного стану. Особлива увага акцентується на проблемі обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану, які застосовуються відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України Плану запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану. Цей План чітко виокремлює заходи правового режиму воєнного стану; строки їх виконання; орган, відповідальний за запровадження та забезпечення заходу; та органи, що залучаються до запровадження забезпечення заходу. Обґрунтовується важливість законодавчого припису про негайне інформування Генерального секретаря ООН та іноземних держав, які беруть участь у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення, дату їх припинення та зміни межі відхилень або строку дії обмежень прав і свобод.

Акцентується увага на гарантіях законності в умовах воєнного стану, до яких законодавець відносить заборону зміни Конституції України, Конституції Автономної Республіки Крим, а також проведення виборів Президента України, виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування; проведення всеукраїнських та місцевих референдумів; проведення страйків, масових зібрань та акцій. Характеризуються заходи адміністративної відповідальності за порушення правил режиму воєнного стану. Пропонуються можливі шляхи вирішення проблем, що виникають під час реалізації заходів режиму воєнного стану.

Ключові слова: правовий режим, адміністративно-правовий режим, мета режиму, режимні заходи, адміністративна відповідальність за їх порушення, суб'єкти режиму, гарантії режиму.

Kysil L. E. Martial law regime in Ukraine: administrative and legal aspects

The article is devoted to the study of administrative and legal aspects of the martial law regime. Considering the controversial nature of the concepts of “legal regime” and “administrative-legal regime” in the science of administrative law, a specific vision of the defining characteristics of the martial law regime is proposed. The system of normative legal acts aimed at its regulation is analyzed, the powers of the military command, executive authorities, military administrations, and local self-government bodies to introduce and implement measures of the legal regime of martial law are determined. Special attention is focused on the problem of restricting the rights and freedoms of citizens and the rights and legitimate interests of legal entities under martial law, which are applied in accordance with the Plan for the introduction and provision of measures of the legal regime of martial law approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine. This Plan clearly distinguishes the measures of the legal regime of martial law; deadlines for their implementation; the body responsible for the implementation and provision of the event; and bodies involved in the implementation of event provision. The importance of the legislative prescription to immediately inform the UN Secretary General and foreign countries participating in the International Covenant on Civil and Political Rights about restrictions on the rights and freedoms of a person and a citizen, which is a deviation from the obligations under the International Covenant, the limit of these deviations and the reasons for making such

a decision, the date of their termination and changes in the limit of deviations or the term of validity of restrictions on rights and freedoms. Attention is focused on the guarantees of legality in the conditions of martial law, to which the legislator includes the prohibition of changes to the Constitution of Ukraine, the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea, as well as holding elections for the President of Ukraine, elections to the Verkhovna Rada of Ukraine, the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and local self-government bodies; conducting all-Ukrainian and local referenda; conducting strikes, mass meetings and actions. The justification of the position on the need to refer to guarantees of legality, in addition to the specified ones, as well as establishing clear grounds and procedures for restricting the rights and freedoms of a person and a citizen; the duty of military command, military administrations, executive power bodies, and local self-government bodies to comply with the requirements of the law regarding respect for the rights and freedoms of man and citizen; the existence of compensation mechanisms for damage or losses caused to a person within the scope of the regime; administrative responsibility for violation of regime rules. The measures of administrative responsibility for violating the rules of the martial law regime are characterized. Possible ways of solving problems arising during the implementation of measures of the martial law regime are proposed.

Key words: legal regime, administrative-legal regime, goal of the regime, regime measures, administrative responsibility for their violation, subjects of the regime, guarantees of the regime.

DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-36